

מים, מים בששון

שפך הנעמן כעוגן אקולוגי על אזורי במרחב מתפתח

אלישבע דמיאהו, ג'ומאנה קבלאווי, לילך חמם

מנחות: אדר'-אדר' נוף מתניה ז"ק, אדר' נוף מיכל בן שושן

סטודיו LandBasics נחל-ים – מרחב נחל הנעמן

סמסטר אביב תשע"ט

נחל הנעמן, הנובע בשמורת עין אפק, זורם צפונה ועובר דרך שמורות טבע, אזורי תעשייה, חקלאות, קיבוצים ולבסוף נשפך לים התיכון דרומית לעיר עכו. אנו בחרנו להתמקד במרחב שפך הנחל ואזור המלחה הייחודי הסמוך אליו. ראינו באזור זה פוטנציאל רב וייחודיות ברמה הארצית והאזורית. מלחת הנעמן היא אחת מתוך שלוש מלחות חוף הקיימות בארץ. מלחת הנעמן נשתמרה במצב הטוב ביותר בהשוואה לשתי האחרות.

לתכנון מרחב זה, יצאנו מתוך הנחה כי - **מה אם שפך הנעמן, שהוא ייחודי ברמה הארצית, מחולל את המרחב שסביבו.** מרחב זה טומן בחובו ערכי טבע, היסטוריה ותרבות רבים כגון: שמורות טבע, חוף הים, תל עכו, עכו העתיקה (מוכר ע"י אונסק"ו), ועוד. מהסתכלות ראשונית במרחב זה עולה כי ישויות המים הן הדומיננטיות במרחב: ים-שפך-מלחה-נחל. כמו כן, מתקיימות במרחב זה ישויות נוספות: עיר, קיבוץ והתיישבות (שכונת ברבור). כל אלו יוצרים יחדיו לעיתים קונפליקטים מרחביים, שכן מדובר באזור אורבני מצטופף אשר שואף להמשיך ולהתפתח, ומנגד יש לבחון כיצד ערכי טבע חשובים ורגישים אינם נפגעים תחת איום הפיתוח המואץ סביבו. בתכנון ביקשנו ליצור מרחב עשיר, מגוון וייחודי המתקיים באיזון וסינרגיה.

זיהינו את מלחת הנעמן כעוגן אקולוגי מופקר ומופר, אשר קיימות לגביו תוכניות לשימור, אך הן לא מספיק בהירות אל מול האיומים. לכן שמנו את מירב הדגש על שיקום, פיתוח ושימור המלחה. זאת לאחר חקר אשר במהלכו חודדה לנו חשיבותה האקולוגית ותרומתה הכלכלית והמדעית של יחידת נוף ייחודית זו המתבטאת בקיום מגוון מינים ייחודיים, היכולים להתקיים רק באזורי קיצון אלו. יתר על כן, קיימות תוכניות לפיתוח האזור על חשבון השטחים הפתוחים. כתוצאה מכך, כמות השטחים הפתוחים באזור מצטמצמת ונוצר צורך בשימור וחיזוק אזורים הולכים ונעלמים אלו. מתוך כך יצאנו לתכנון מרחב המהווה עוגן ירוק ואקולוגי, על אזורי וזאת תוך יצירת מרחב פתוח בעל מגוון אקולוגי ותרבותי היוצר אינטגרציה עם הישויות סביבו.

שמנו לנו למטרה ליצור ממרחב זה מוקד משיכה תיירותי, חינוכי וסביבתי, לתושבים המקומיים ומבקרי חוץ. הנגשת מרחב שפך הנעמן היה עקרון מכווין במהלך התכנון על מנת להשיג מטרה זו. עקרון זה הושג ע"י יצירת קישוריות בין מרחב הליבה – מלחת הנעמן והשפך, אל המרחב הסובב, תוך חיבור פיזי לישויות השונות סביב. על מנת לשמור על מטרת העל – שמירה על המלחה, קישוריות זו בוצעה בהיררכיה, כך שישנו אזור ליבה **שמור ולא נגיש**. סביב אזור זה יצרנו חגורות אשר רמת הרגישות שלהן הולכת ופוחתת ורמת הנגישות עולה.

דרך נוספת ליצירת מוקד משיכה ממרחב זה הייתה שימת דגש על יצירת מגוון נופי ופרוגרמתי בתכנון: החיבור להתיישבות הכפרית – קיבוץ עין המפרץ התקיימה ע"י אימוץ הדופן הציבורית של הקיבוץ, על כל הפרוגרמות הקיימות בה, ועיבויה ע"י פיתוח נוסף והוספת פרוגרמות על אזוריות כגון פארק צפרות עם אזור תצפית, אגם ניקוז המטפל בסוגיית צוואר הבקבוק כתוצאה מחיבור של נחל החילזון אל נחל הנעמן וחורשת פיקניקים. החיבור לשכונה מנותקת – ברבור, התקיימה תחילה ע"י הסדרת התשתיות ובכך עצירת זיהום מי התהום והנחל וכתוצאה מכך גם המלחה. לאחר מכן, חיבורם למרחב ע"י יצירת מערכת כבישים ושבילים אשר גם תשמש את המקומיים וכמו כן, תמשוך דרכה קהל. בנוסף פיתוח פלטפורמה לתוצרת מקומית אשר תוצע לקהל הרחב ובכך השכונה תתחזק מבחינה כלכלית, תיירותית וחברתית ותחדל מלהתקיים בנייתו כפי שמתרחש כיום. החיבור להתיישבות העירונית – עכו התקיימה באמצעות חיבור לשלד הירוק במרחב – ללב הירוק של עכו (עפ"י המופיע בתב"ע), ע"י ניכוס השטחים הירוקים באזור הממשק: תל עכו, חורשת לילי שרון וגני רידוואן. זאת על מנת ליצור חיבור ההולם את אופי התכנון, יצירת תחושת מרחב כולל ומניעת מעברים חדים ותחושת קיטוע. בנוסף, מצפון מזרח, חיבור בעל אופי עירוני לשכונה מרוחקת ושקטה של עכו ע"י חיזוק מוקד עירוני מוזנח, אך זיהינו בו פוטנציאל והפכנו אותו למרכז ספורט, אתגר ונופש אזורי אשר מאפשר הזדמנות למשיכת קהל אליו ובאמצעותו גם לתוך מרחב המלחה המתוכנן. פסיפס חיים זה מתבטא בנוף משתנה, ממשקים משתנים, בתי גידול ופרוגרמות שונות, כאשר הממשק עם הנחל נשאר המוקד. בכך פונה הפרויקט למגוון מבקרים מכל שכבות האוכלוסייה, שכן כל אחד ימצא עניין במרחב פתוח, דמוקרטי ומגוון זה, ובכך יושג חוסנו של מרחב חשוב ורגיש זה.